

Behovet for omsorg, pleie og behandling av krigsinvalidene blir stadig større

— De krigsinvalidde er ikke noe entydig begrep. Vi har dem med fysiske skader som får pensjon og har tilpasset seg sin uforhet og skapt en ny situasjon, men vi har også en annen form for krigsinvaliditet som vi først i de senere år har erkjent. Det er de såkalte senskadene, de som på grunn av sterke påkjenninger under krigen har fått varige psykiske skader. I mange år har disse ført en god tilværelse, men etter hvert er innsats- og arbeidsevne redusert så bare noen få har maktet å fortsette i arbeidet. De fleste blant denne gruppen er krigssellere. De har måttet oppgi sjøen, har funnet seg erverv på land, som på langt nær har kunnet tilfredsstillende, og hvor heller ikke den økonomiske vinning svarer til behovet.

Det er sekretæren i Krigsinvalidforbundet, advokat Henry Brym som forteller dette til Vårt Land. — Og han vil så absolutt uttrykke sin store glede over den nye lovgivningen av mars 1968, hvor adgangen til pensjon er blitt atskillig mer liberal og ytelsene er bedre. For bare et par år siden var det ca 1800 krigsinvalidde registrert, mens tallet i dag ligger på 6000. Alle disse er fra innsatsgruppene under krigen. Men får alle som søker krigsinvaliddepensjon sin søknad innvilget etter den nye loven?

— Nei, noen blir nok avvist. Det er alltid enkelte som forsøker å henge seg på lasset, og alltid vil man treffe grensetilfeller. Den nye lovgivningen instituerer imidlertid et organ. Det rådgivende utvalg for krigspensjoneringsaker, som har konsultativ status vis a vis Rikstrygdeverket. Og alle saker, hvor Rikstrygdeverket er i tvil, skal forelegges dette rådgivende utvalg.

Og advokat Brym sier man er glad man er kommet så langt i arbeidet med å hjelpe de krigsinvalidde. — Men vi som har stått i spissen for utviklingen føler at arbeidet har tatt lang tid og har krevd stor innsats. Mange grupper med handicap har ikke oppnådd den samme trygge posisjon som oss, men vi føler likevel at alle dem som har fått sine skader i frigjøringskampen burde vært ytet mer oppmerksomhet før. Det var ganske urimelig at folk kunne gjøre en så lang og stor inn-

sats, og dette burde man innsett tidligere og forsøkt å råde bot på skadevirkningene. For enkelte ville de vel da kanskje blitt mindre.

— Hvilke oppgaver er forbundet i dag mest opptatt av?

— Vi ser klart at den stigende alder for de krigsskadde — gjennomsnittsalderen ligger i dag på ca. 55 år — gjør at behovet for omsorg, pleie og behandling etter hvert tilltar. Vi er inne i en fase med større behov for service. Og vi ser det slik at denne pleie og omsorg bør skje i egne krigsinvaliddehjem. For få år siden trodde vi at vi selv kunne bygge ut de nødvendige hjem, men tallet på krigsinvalidde har i det siste økt så sterkt at vi nå håper vi bare kan peke på mål, slik at samfunnet kan hjelpe oss med å realisere planene. Krigsinvaliddehjemmet Bæreia er nylig utvidet så kapasiteten der ligger på 70 plasser og på Solhøgda i Drøbak har vi 14 senger. Men dette forslår ikke.

Og Forbundssekretæren mener man må regne med at totalbestanden enda vil øke. Rikstrygdeverket har merket en liten reduksjon i antall søknader — 1968—69 lå tallet på 3—4000 søknader pr. måned — men noe opphør er det likevel ikke tegn til.

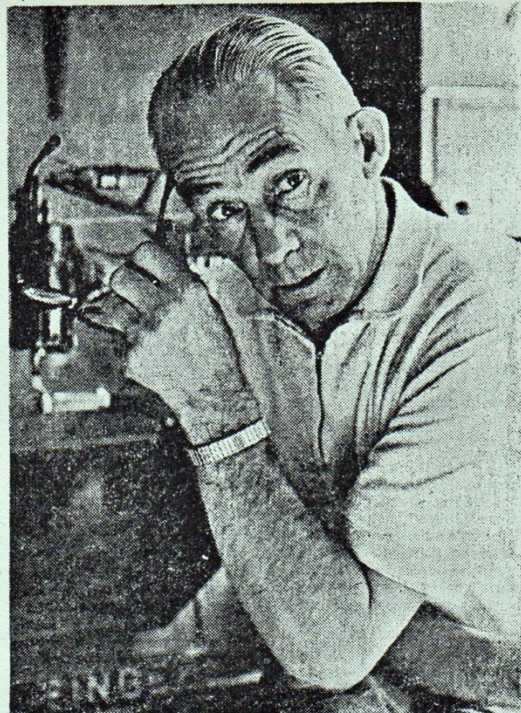
— Hvordan vil Krigsinvalidforbundet markere frigjøringsjubileet?

— Vi har vært representert i hovedkomiteen, og føler at vi har vært med på å finne den riktige rammen. Ikke fra noe holdt har det vært ytre ønske om noen storslagen og pompøs feiring. Alle har vært innstilt på en naturlig markering av vår frigjøring fra okkupasjonsmakten for 25 år siden. Og vi gjør dette med å stille to siktepunkter. For det første vil vi minne alle om som falt i krigen, og vi vil forsøke å forklare de unge hvorfor vi syntes det var nødvendig å engasjere oss i motstandsbevegelsen. At vi var engasjert i disse fem år er av de ting som har betydd mye for oss — og for krigsinvaliden spesielt — men for alle er den tiden noe man har vokst på. Særlig vi som var unge da betrakter det som et viktig avsnitt av vårt liv.

Historien om «De hvite bussene» vil for de fleste være kjent, disse svenske bussene som brakte tusenvis av norske kvinner og menn ut av tyske fangeleirer, tilbake til hjemlandet og friheten. En av disse bussene overrekkes under jubileumsfeiringen den norske stat og Hærmuseet. En del motforestillinger har det vært til denne gaven, og hva mener advokat Brym?

— For mange nordmenn som lever i dag representerer disse bussene en aksjon som reddet deres liv, så jeg mener det er rett å motta den hvite bussen. det er en anledning til å vise at man satte pris på det som ble gjort. De som kommer med de negative kommentarer vet ikke hva denne redningsaksjonen betydde. Men min oppfatning er at denne reaksjonen heller ikke er alminnelig hos de unge.

Babben.

— Jeg hverken ser eller hører på det som foregår i radio og TV. Ikke fordi jeg nødig vil gjenoppleve krigens gru, men jeg er så skuffet over utviklingen siden fredens dager. Til vanlig går jeg ikke og tenker så mye på dette, men nå melder tankene seg. Jeg føler bitterhet. Under krigen satt de store i London og sa: Bare sloss gutter. Når freden er et faktum skal dere alle få det så godt — uten økonomiske bekymringer. Og hvordan er det blitt?

Intervju:
Kari Berit Hoel Paulsen

Foto:
Tormod Eitheim

DEN virkelig klassiske replikken, som sto å lese på en butikkdør i Oslo 8. mai 1945, bør få sin plass i norske skolebøker: «Stengt — på grunn av gleden!»

Knapt, men likevel dekkende — her fikk kundene komme igjen en annen gang. Og det gjorde de nok gjerne. Idet de snudde seg og gikk, sang det i deres sinn, liksom det jublet i byen rundt dem: Våren kom virkelig med frihet!

En av dem som fulgte begivenhetene på aller nærmeste hold, Mil.org.sjefen Jens Chr. Haug, har summert opp en del grunner for at kapitulasjonen i Norge gikk så godt som den gjorde — og for at vår glede ikke ble mer blandet med sorg over tap enn tilfelle ble:

«Når en har fulgt forspillet til den tyske kapitulasjonen i Norge, og når en har gjennomgått selve frigjøringen, våren og sommeren 1945, får en et sterkt inntrykk av at det som skjedde var ikke så lite av et mirakel. Vi opplevde et «idealalternativ» gikk i oppfyllelse. Det kunne så lett ha gått annerledes.

«Dersom f. eks. Døntitz ikke hadde fått i stand en slags regjering i Nord-Tyskland, som de militære i Norge måtte adlyde, dersom Terboven, Böhme og Höpfer var blitt overlatt til seg selv i Norge, dersom den allierte ledelse ikke hadde opptrådt med en lykkelig kombinasjon av fasthet og psykologisk innsikt, dersom regjering og hjemmefront ikke hadde samarbeidet, dersom de norske hjemmestyrkene ikke hadde maktet sin del av oppgaven, dersom den tyske disiplin

ikke hadde vært så grunnfestet, dersom det norske folk hadde latt følelsene ta makten over fornuften — ja, da kunne frigjøringen av Norge ha artet seg an erledes. Det kunne ha blitt nødvendig å kjempe ned «Festung Norwegen». Eller frigjøringen kunne ha artet seg som en langvarig og rotet og røngstet med spredte kamper og ødelegelser.

«Til slutt må en ikke glemme at Norge hadde hell med seg», sier den populære Mil.org.lederen. «Lykken sto oss bi ved korsveiene. Det må til når det skal gå riktig godt.»

Spillet er tapt

Den 5. mai 1945 holdt Vidkun Quisling en tale i kringkastningen, sterkt preget av de senere dagers utvikling på alle fronter. Mange satt igjen med et inntrykk av at han holdt en forsvartale. Han understreket at hans «regjering» var den eneste lovlige, og at den måtte adlyde inntil den ble løst av en annen lovlig regjering. Videre hevdet han at han med alle lovlige midler ville opprettholde ro og orden og hindre maktovergrep og borgerkrig-liknende situasjoner.

På bakgrunn av kapitulasjonen i Nord-Tyskland og Danmark ventet man i Norge hele 8. mai at definitive meldinger om tyskernes nederlag skulle

— og så
brøt
freden
løs —!

Av Reidar Huseby

Det ble nok så som så med trafikk-politiets innsats i de jublende maidagene for 25 år siden. Men om han ikke gjorde så mye nytte for seg, var det herlig å se ham — i sønntli's uniform, for anledningen pyntet til trengsel. Hvem kan holde på formene i en slik stund?

25 år er gått siden den solfylte og varme maidagen i 1945 som så plutselig forandret situasjonen for et krigstrett norsk folk. I går feiret vi 25-års dagen for frihet og fred. Men det finnes mennesker mellom oss som i disse dager «fei-

rer» jubileum for medaljens bakside, — 25, ja kanskje 30 års krigsinvaliditet. Og hvordan opplever så disse mennesker frigjøringsjubileet.

Jubileum for medaljens bakside

— 25–30 års KRIGSINVALIDITET

Vi finner skomakermester Odd Westgård bak sin maskin i forretningen i Hegdehaugsveien i Oslo. En blid, hyggelig kar hilser oss, og ved første øyeblikk undrer vi om vi likevel er kommet feil. Hvem er krigsinvalid her. Men Westgård har visse problemer med å bevege seg, og vi får siden kjenne «sporet» i hodet der kula banet seg vei.

Men hva føler Odd Westgård ved frigjøringsjubileet?

— Jeg hverken ser eller hører på det som foregår i radio og TV. Ikke fordi jeg nødig vil gjenopplive krigens gru, men jeg er så skuffet over utviklingen siden fredens dager. Til vanlig går jeg ikke og tenker så mye på dette, men nå melder tankene seg. Jeg føler bitterhet. Under kirgen satt de store i London og sa: Bare slåss gutter. Når freden er et faktum skal dere alle få det så godt — uten økonomiske bekymringer. Og hvordan er det blitt? I stedet for å be oss på jubileumsarrangementer kunne de gått oss en tusen-lapp. Det hadde vært litt mer å holde i!

Odd Westgård kommer fra Stor-Elvdal. I 1935 kom han til Oslo, som 21-åring. Han arbeidet noen år i et gartneri, bare avbrutt av 90 dagers militærtjeneste på Helgelandsmoen. Aprildagene i 1940 oppholdt Westgård seg på en gård i Asker.

På mitt mobiliseringskort sto det at vi skulle møte uten ordre, sier Westgård. — Jeg var i Hæren — simpel foturlist — og dro sammen med fire andre til Jevnaker. Der fikk vi eskjed om at Hønefoss var helt bombet, og at vi ikke måtte dra dit. De andre ble redd, men jeg var nysgjerrig etter å se en bombet by, og dro alene. Der var alt som før, og midt på torget sto en oberst og dirigerte nordmennene. Vi fikk beskjed om å dra til en skole i Haugsbygda for å få utlevert uniform og andre effekter.

— Fikk dere skikkelig utstyr?

— Vi møtte med sprettert i forhold til tyskerne med sine tanks og kanoner. Vel, i min tropp tok alle Krag Jørgensen mens jeg var dum nok til å ta et maskingevær som er tre gan-

ger så tungt. Men heldigvis, vi visste ikke hva krig var, ellers hadde vi nok ikke turt møte opp.

— Etter en del fram- og tilbake-rykking ble vi liggende på Mo gård ved Jevnaker. Vi skulle ligge ute, men en kamerat og jeg gikk i stallen for der var det varmere. Om morgenen kom vi inn i fjøset hvor budela holdt på. Ca. 50 kuer skulle mjølkes. Vi tok ei øse og drakk mjølk, men da fikk vi streng beskjed: Nei, rør ikke mjølka for den skal grisa ha! Denne historia har vi spøkt med siden, men heldigvis møtte vi da ikke denne innstilling alle steder.

16. april kom tyskerne med sine motoriserte ting. De kjørte fram og skjøt, og hvor Westgård har vært fra morgenen 16. april til kvelden 17. da han kom til Militærskolehuset i Oslo er uklart. En kule hadde streift hodet, og vi siterer Westgård: Det er godt å være tykk i hodet. Hadde kula gått 1/10 mm lenger ned hadde jeg vært død.

Westgård kom til seg selv etter én uke, men ved siden av at

kraniet hadde sprekker i alle retninger var han blitt fullstendig lam i høyre side. Dette ga seg noe etter hvert, og alt i juni samme år, da han ble innlagt på Nevrologisk avdeling på Rikshospitalet kunne han så smått bevege seg.

I juli 1944 ble Odd Westgård utskrevet fra Rikshospitalet som 80 % invalid, og med 130 kroner måneden i pensjon. Det var ikke så greit å starte uten kler, uten bopel, etter fire års sykehusopphold og invalid på denne summen. Men det gikk. Westgård kom i lære hos en skomaker, og var her bl.a. opptatt med å såle illegalt skotøy, tilhørende hjemmefronten. I 1949 begynte han på yrkesskolen for å ta svennebrev, og året etter kunne han åpne sin egen forretning.

— Kan De si noe om den hjelp De har fått etter freden?

— Huff, det blir gån utover han Finn Alexander i Rikstrygdeverket det! De som laget krigspensjoneringsloven laget noe de kalte grunnlag, som var 6000, 7000 og 8000 kroner. Og for

å finne ut hver enkelts grunnlag gikk man ut fra inntekta i det militære. Jeg ble såret alt i aprildagene 1940, derfor ble min inntekt i 1939 lagt til grunn. Jeg hadde tjent lite det året, kom følgelig i laveste grunnlag, og fikk 80 % av 6000 kroner i året. Jeg har aldri forstått hvilken forskjell det var på meg og kaptelen som IA ved siden av meg, men med samme skade ville han fått 80 % av høyeste grunnlag.

— I loven står det også at pensjonen skal reguleres hvert femte år, men det er ikke gjort, fortsetter Westgård. — Og det er bestemt at vi skal følge statens reguleringer. Ved hver regulering blir forskjellen mellom laveste og høyeste grunnlag større. Jeg har for tiden inne en søknad om å få mitt grunnlag forhøyet, men saken har ligget to år i Rikstrygdeverket uten resultat. For to år siden søkte jeg også, med legekræring, og fikk godkjent 100 % invaliditet.

— Men har ikke den nye loven av 1968 hjulpet dere?

— Snarere tvert imot. Den har åpnet veien for de med sen-skader til å få sin pensjon, men dermed har det større arbeidspresset gjort at våre saker blir liggende. Det er vanskelig for de krigsinvalidе å få sine saker behandlet og vanskelig å få sine krav oppfylt. Det kunne aldri ventes et hyggelig brev fra den etaten. Mange har rett og slett ikke bydd seg med å søke hjelp når de har fått det til å gå på annet vis.

Kunder kommer og går mens vi sitter i forretningen. Alle får en hyggelig og spøkefull bemerkning, og arbeidet er fagmessig, forsteklasses og korrekt utført. — Skriv endelig pent om Westgård, bemerket en eldre frue som har vært hans kunde i 16 år. Og vi spur om han greier å holde på med arbeidet.

— Jeg må arbeide for trivsel. Ellers holder jeg meg mye ute på hytta mi som ligger i Ostfold. Den er min hobby og min stolthet. Unntatt taket har jeg bygd den helt alene, men så har jeg brukt 10 år også. Jeg kjører bil selv, og det er deilig å komme ut av byen. Bare den yngste av de tre barna er ute av red-t kan jeg tenke meg å bo nye mer på hytta.

Og andre hobbyer sier Westgård han ikke har. Han insisterte på at han er for lat til for- eningsliv, like fullt var det han og en kamerat som i 1952 gikk i gang og stiftet Krigsinvalidforbundet. Og de anstrengelser var ikke forgjeves, den tiden som ble brukt i dette arbeidet var ikke bortkastet.

Men noen helseglorie får vi såvist ikke lov til å sette på Odd Westgård. Han sier det selv: — Det var vår sak å kjempe.

kringkastes. Men hverken via London Radio eller mer hjemlige kanaler kom det sikre meldinger. Selv morgensendingene fra London døy 7. mai var ytterst tilfældige: «Ingen offisiell melding om forandringer i situasjonen i Norge».

Lakevel hadde Hjemmefrontens ledelse finpusset og gjort den endelige seiers-parole. Om ettermiddagen 7. mai gikk den i trykken, og ble senere distribuert i et opplag av 200 000. In extenso kunne man lese den i «Oslo-Pressen», som kom ut tidlig på morgenen 8. mai:

Kronet med seier!

Parolen lød:

«Fra Hjemmefrontens ledelse: «Vår kamp er kronet med seier! Norge er atter fritt! — Våre sinn er fylt av glede, våre hjerter av taknemlighet mot dem som falt i kampen og mot alle som var i ed og kjempet seieren fram. Fienden skal nå avvepnes av norske og allierte styrker, og snart vil vi helt være herrer i landet. Men husk: Kapitulasjon er ikke det samme som fred. Fienden har ennå våpen. La oss midt i gleden bevare ro, verdighet og disiplin. Opptre ikke utfordrende overfor den slagne fiende, og ta ikke retten i egen hånd. Krigens oppgaver er løst, fredens oppgaver venter. De krever at vi sammen setter alt inn for å gjenopprette vårt folkesyre og vår rettsstat. Den fred vi nå har vunnet skal forplikte oss like sterkt som krige og nøden båndt være viljer til fedrelandets sak. Sammen skal vi byg-

ge landet opp igjen som et bedre, rikere, lykkeligere hjem for alle. Gud signe vårt dyre fedreland!»

Fram fra skjulesteder

De norske hjemmestyrenes operasjonsplan gikk ut på å besette alle viktige punkter så snart kapitulasjonen syntes å være et faktum. Natten mellom 7. og 8. mai kom «gulta fra skauen» fram, og i løpet av 8. mai ble de derpå følgende dager var den stille mobiliseringsplaner gjennomført over hele landet.

Brigader Hilton kom med kapitulasjonsdiktatet, som han presenterte for de kverstkommanderende tyske offiserer på Lillehammer. General Thorne kom som den allierte øverste sjef, og hadde den fulle kontroll over Norge inntil denne administrasjon ble avvirket i løpet av hostmånedene.

Den sanngreste som alle nordmenn nynnet på i de begivenhetsrike dagene, fortjener også å få sin plass i skoleboken. Om den ikke alt er der, så gjengir vi den iallfall her:

— Se! 'n er vår, seier'n er vår. Vi har vunnet, seier'n er vår!

Også dette er en enkel formulering. I jubelbruset var det ikke tid til noen litterer finpus — det mer pompøse fikk sin plass da gleden hadde lagt seg og den yre begeistring var for en mer utdypet takknemlighet.

Men hverken begeistring eller takknemlighet bør vi glemme — 25 år etter.